

Nárečový spojráz východného Slovenska. (Príspevok k východoslovenským nárečiam.)

Hoci o východoslovenských nárečiach sa už dosť písalo v odborných časopisoch i publikáciách, predsa dodnes nemáme podrobnejšiu monografiu, ani štúdiu, ktorá by verne, prehľadne a dôkladne vyčerpávala bohatstvo východoslovenskej rečovej oblasti a podala nám celkový obraz o nej. Ba niektoré príspevky hned' v druhej polovici minulého storočia opieraly sa o zlé informácie a nepresný rečový materiál, a preto nie div, že vznikaly nesprávne predstavy a názory o východoslovenských nárečiach, najmä o ich pôvode.

Ked' pozrieme na dnešnú jazykovú mapu v oblasti Karpát, vidíme, aké rôznorodé susedstvo majú východoslovenské nárečia. Na juhozápade je to susedstvo **gemerských nárečí**, zhruba v čiare Rožňava — Dobšiná a na západe zas **liptovských nárečí**, okolie Popradu. Severná hranica východoslovenskej rečovej oblasti je ešte pestrejšia. V okolí Kežmarku donedávna bol ostrov **nemeckých** obcí, ďalej v čiare Kežmarok — St. Ľubovňa je reťaz niekoľkých **goralských (poľských)** dedín. Severné okraje Šariša a Zemplína (severne od Zborova — Stropkova — Medzilaboriec) tvoria **lemkovské (rusínske)** nárečia, ktoré tvoria susedstvo aj na východe v čiare od Stakčína až po Užhorod. Na juhu sa východoslovenská oblasť stýka s **maďarským** jazykovým územím od Užhorodu až po Rožňavu. Presné hranice jazykovej oblasti východoslovenskej budeme mať už čo nevidieť.

Prv, než pristúpime k charakteristike východoslovenských nárečí aspoň stručne spomeniem niektoré **znaky susedných nárečí**, ktorými sa tieto líšia od východnej slovenčiny a podľa ktorých určujeme nielen hranicu medzi nimi, ale aj složitejšie otázky, ako je napríklad pôvod a vývoj nárečí na východoslovenskom území.

1. **Rusínske nárečia** (reč Rusínov, ktorí sa ľudovo nazývajú „Rusnaci“) líšia sa od východoslovenských nárečí týmto zjavmi:

Za byvalé dlhé **ó** je **i**, napr. kiň, stil, pid. (slk. [= spisovne slovensky] kôň, stôl, pod; vsl. [= východoslovensky] kuň-koň, stul-stol) a pod.

Za skupiny ***tort**, ***tolt** ***tert**, ***telt** je tu **polnoglasie**: **oro**, **olo**, **ere**, napr. zoloto, holova, moloko, bereh (slk. zlato, hlava, mlieko, breh; vsl. zlato, hlava, mľiko,-mľeko, briech-brech-brich).

Spoluďásky **t**, **d** sa mäkčia pred **e**, **i** v **t**, **d**: **đid**, **šist**, **filo** miesto vsl. **c**, **dz**: **dzedo**, **šesc**, **celo** (slk. **đedo**, **šest**, **felo**).

Za praslovanské skupiny **št**, **žd** je **ž**, **č**, napr. meža, noč (vsl. medza, noc, slk. medza noc).

Slovesá končia sa v infinitíve na **-ti**, napr. dati, pisati (vsl. na **-c**: dac, pisac; slk. dat, písat).

Slovesá v 1. os. sg. prez. majú príponu **-u**, napr. pletu, pišu (vsl. pľecem, pišem; slk. pľetiem, píšem).

Tvary v 3. os. pl. prez. prijímajú **-at**, **-ut**, napr. oňi chvaľať, znajuť (vsl. chvala, znaju; slk. chvália, znajú).

2. **Polské nárečia** (goralské) severného Spiša v podstate sa nelišia od reči zakarpatských Poliakov. Od východoslovenských nárečí rozoznávajú sa najmä:

Zmenou ě v **a** pred spoluhláskami **d**, **t**, **l** (tvrdé), **r**, **n**, **s**, **z**: šviat, siano, viara, ľas (vsl. s'vet, s'eno, viera-vera-vira, ľes; slk. svet, seno, viera, ľes).

Zmenou **e** v **o** po mäkkej spoluhláske: s'ostra, c'otka (vsl. šestra, cetka; slk. sestra, ťetka).

To sú dve z najstarších zmien v jazyku poľskom, ktorými sa poľština líši od skupiny československej. Tieto zjavy najlepšie svedčia proti tým, čo tvrdia, že východoslovenské nárečia sú poľského pôvodu a len neskoršie sú poslovenčené. Keby reč východoslovenského územia bola bývala od pôvodu poľská, boly by sa iste tieto charakteristické črty poľské zachovaly aj na celom území, teda na takom celistvom území, ako je východoslovenské, keď sa vedeli zachovať v niekoľkých obciach poľských kolonistov na Spiši. Niekoľko prevzatých slov (lexikálii) z poľštiny ešte neznamená, že by tieto nárečia maly byť poľské. Aj ostatné znaky goralských nárečí hovoria zreteľne proti domnienke o poľskom pôvode východoslovenskej reči:

Zachovanie **nosoviek**: renkom (vsl. ruku, slk. rukou), miešonce (vsl. mešace, slk. mesiace). Strata nosoviek na území slovenskom spadá zhruba do polovice X. storočia.

Spoluhláska **g** sa tu zachovala, napr. glova, targač, novego, kým vo východoslovenských nárečiach sa zmenila v **h** ako na celom území československom: hlava, tarhac, noveho; slk. hlava, trhať, nového.

Skupiny **trot**, **tlot** sú tu za praslov. skupiny ***tort**, ***tolt**, napr. drogi, zdrovi, glova, mlodi (vsl. drahi, zdravi, hlava, mladi; slk. drahí, zdraví, hlava, mladí).

Podobne skupiny **tret**, **tlet** sú tu za pôv. ***tert**, ***telt**: breg, mleko, (vsl. brihbreh-breh, mľiko-mľeko-mľieko; slk. breh, mlieko).

Vyskytuje sa tu takzvané **mazurzenie**, čo znamená, že spoluhlásky **č**, **š**, **ž** vyslovujú sa **c**, **s**, **z**, napr. cas, zivot a pod.

Miesto slabičného **ř**, **ł** je tu **samohláska + ř, ł alebo ř, ł + samohláska**: gorlo, slońce (vsl. harlo, slunko; slk. hrdlo, slnko). Ako vidno, v tomto zjave poľština a východná slovenčina má podobný vývoj, to však ešte neznamená, že je to výlučne poľský zjav, lebo sa vyskytuje aj v nárečiach gemerských i niektorých nárečiach českých (juhočeskom, podkrkonošskom a lašskom).

3. Susedstvo východoslovenských a liptovských nárečí malo za následok vznik prechodných nárečí, ktoré nazývame **lučivnianskymi** (Batizovce, Gerlachov, Lučivná, Štôla, Mengusovce). Charakteristickým zjavom týchto nárečí je zachovanie slabičného **ř**, **ł**: vrch, slnko (vsl. verch, slunko). Zachovanie slabičného **ř**, **ł** naznačuje, že tieto kraje boli osídlené neskoršie a sprievodný vokál tu zanikol prv, než obidve nárečia prišly do užšieho styku a o osude **ř**, **ł** už bolo rozhodnuté.

Za počiatočné skupiny **ort-**, **olt-** je tu stredoslovenské **rat-**, **lat-**, napr. rasnem, lakec (vsl. rošňem, lokec); za nom. sg. n. je tu genitívny tvar, napr. žicia, stvorenia (vsl. žice, stvoreňe). Nom. sg. n. príd. mien je na **-o**: dobro dzecko (vsl. dobre

dzecko). Ináč nie sú tu dlhé samohlásky, prízvuk je na predposlednej slabike, spolu-hlásky **t**, **d** sa tu zmenily v **c**, **dz**.

4. Čažšie je určiť presnú hranicu medzi východoslovenskými a **gemerskými nárečiami***). Tieto nárečia majú mnoho spoločných črt s východoslovenskými, ako je strata dlhých samohlások, prízvuk na predposlednej slabike, sprievodné samohlásky za pôvodné slabičné **r**, **l**: karčma zerno, pervi; zmena **t** v **c** (cehla, ciskat), prevzaté slová so zmenou **e** v **a**: cali, calkom; nom. sg. n. na **-o**: serco, poło; koncovka **-och** v lok. pl. (v zahradoch, pri drevoch). Niektoré z týchto zjavov zaberajú až $\frac{3}{4}$ Gemera, takže tieto nárečia môžeme považovať za prechodné medzi východoslovenskými a stredoslovenskými.

5. Konečne na východe v okolí Užhorodu je prechodné nárečie **zemplínsko-užské**. Je to nárečie východoslovenské s niektorými prechodnými zjavmi rusínskymi. Táto oblasť je doteraz najmenej preskúmaná.

6. Susedstvo nemeckých osád a **maďarského územia** nemalo nijaký rozhodný vplyv na vývoj východoslov. nárečia. Okrem zmeny **ch** v **h** a **s**, **ž** v **š**, **ž** (šeno, žima) v oblasti Abova niet pozoruhodnejších zásahov. Väčší vplyv sa prejavil **v slovníku**, a to najmä v obore remesiel. Ale ani prevzatých slov z nemčiny a maďarčiny niet toľko, ako sa na prvý pohľad neodborníkovi zdá.

Ako z uvedeného vidno, okrajové oblasti východoslovenského územia so stránky jazykovej sú veľmi pestré.

Vlastné jazykové územie východného Slovenska je pomerne jednotné a zahrňujeme do neho nárečia bývalých stolic **Spišskej**, **Šarišskej**, **Abovskej** (Abaujsko-Turňanskej) a **Zemplínskej**. Podľa týchto stolic boli sme zvyknutí rozdeľovať východoslovenské nárečia na **spišské**, **šarišské**, **abovské** (košické) a **zemplínske**. Pravda, toto delenie je len čisto praktické, teda nie podľa určitých jazykových javov.

Pri štúdiu nárečí pomáhame si rozličnými metódami. Jednou z hlavných je naznačovanie hraníc jazykových javov na **mapu**. Čiary, ktoré spájajú miesta s rovnakými nárečovými zvláštnosťami, nazývame izoglosami. Izoglosy jednotlivých javov nejdú vždy rovnako. Raz idú popri sebe, inokedy sa križujú, inde sa zas môžu kryť a pod. O osobitnom nárečí hovoríme vtedy, keď niektoré územie je uzavreté viacerými izoglosami čiže sväzkom izoglos. Až budeme mať hotový atlas slovenských nárečí, kde bude zachytené rozšírenie najdôležitejších jazykových javov na mape, uvidíme, že takéto sväzky nebudú sa kryť s hranicami bývalých stolic, ale skôr s údoliami jednotlivých riek, pásmami vrchov a to isté nárečie bude presahovať z jednej stolice do druhej.

Je len pochopiteľné, že také veľké územie a tak zemepisne rôznorodé, ako je východoslovenské, nie je ani so stránky jazykovej rovnaké a že sú aj tu určité odchýlky a delidlá, podľa ktorých východoslovenské nárečia členíme na skupiny, atď. Prv však si naznačme **charakteristické znaky východoslovenských nárečí** vo všeobecnosti.

1. **Dlhé samohlásky** tu zanikly: vapno, pisac, volam, s'čepu, stari.

2. **Prízvuk** sa ustálil na predposlednej slabike, napr. volaju, viskoč, viskočil, viskočila, na **humňe**, za **humnami** ap.

*) O prechodnej jazykovej oblasti stredoslovensko-východoslovenskej písal Št. Tóbič v SMS XV, 1937.

Zánik dlhých samohlások a ustálenie sa prízvuku na predposlednej slabike je takmer na celom východoslovenskom území — okrem tzv. **sotáckych** nárečí v severovýchodnom Zemplíne (severovýchodné okolie Humenného), kde sa dlhé samohlásky čiastočne dodnes zachovaly, napr. vápno, písac', volám, chrobák, s'cépu ; ale v koncových polohách aj tu sa už skrátily, napr. volaju, stary ap. Prízvuk sa tu ešte len teraz presúva a ustaľuje ; hlavný prízvuk obyčajne strháva na seba dlhá alebo polodlhá samohláska : **brázda**, **chrobák**, **kosc'él**, **zárobok**, **zam'étac**, **chrobák**, **chrobáka**, **chrobákoma** ; v slovách s krátkymi samohláskami je hlavný prízvuk vo väčšine prípadov už tiež presunutý na predposlednej slabike.

Že dlhé samohlásky vo východoslovenských nárečiach boly, ukazuje skutočnosť, že dnes tu máme iné striednice za bývalé dlhé **e**, **ě** a **nosovku e** a iné striednice za **e**, **ě**, nosovku **e** v krátkych slabikách. Za dlhé **é**, **ie** je tu **ie** alebo **i**, len miestami **e** : dziefka-dzifka, resp. dzefka (dzeuka), bieli-bili, beli ; za krátke **e**, **ě** je **e** : žena, šeno. Za dlhé **ó** bývajú striednice **uo**, **u**, resp. **o**, napr. kuoň, kuň, koň ; stuol, stul, stol, ale vždy koňa. Za dlhú **nosovku e** je **ia** alebo **a** : dzešati, viazac, robia ; ale za krátku vždy len **e** : predzem, dzevec (slk. deväf).

Na sotáckych nárečiach najlepšie vidno, akým spôsobom a akou cestou previdly sa tieto dve dôležité jazykové zmeny a ukazujú, že to bol vývoj celkom domáci, a nie poľský, ako chceli vysvetliť niektorí jazykovedci. Strata dlhých samohlások a presunutie prízvuku na predposlednú slabiku sú sice charakteristické znaky poľštiny, nie sú však výlučne poľské. Prízvuk na predposlednej slabike a redukovaný počet dlhých samohlások rytmickým zákonom máme aj v stredoslovenských nárečiach, celkovú stratu kvantity v gemerských, hornooravských a lašských nárečiach.

Skoro na celom území východného Slovenska je dnes len **mimofonologická kvantita**. To znamená, že samohláska sa predlžuje iba pod prízvukom, ale tým sa ešte nerozlišujú slová, napríklad slová **pára** (topánok) i **para** (z vody) je vo východnej slovenčine v obidvoch prípadoch **para**. Toto rozlišenie a tým aj **fonologickú kvantitu** máme ešte v sotáckych nárečiach severovýchodného Zemplína. Dĺžka tu rozlišuje významy slov, napr. pára — para, pód (pôjd) — pod (predl.), ščepu (štepia) — ščepu (štiepajú) atď.

Prízvuk na predposlednej slabike získal na závažnosti, lebo sa ním môže ľahko podciarknuť zvláštny význam, dôležitosť alebo citová stránka slova — a to najmä tým, že sa zvýši alebo sníži melódia na predposlednej slabike slova.

Bez dlhých samohlások východná slovenčina sa stáva úsečnejšou v porovnaní so strednou slovenčinou, ale najmä so západnou slovenčinou alebo češtinou, kde je zas priveľa dlhých samohlások. Tým, že v troj- a viacslabičných slovách je prízvuk ustálený na predposlednej slabike, je východná slovenčina melodickejšia a umožňuje bohatšie frázovanie spolu so strednou slovenčinou oproti západnej slovenčine a češtine so slabším prízvukom na prvej slabike slova.

3. Vo východoslovenských nárečiach zachovala sa **mäkkostná korelácia**, t. j. protiklad mäkkých a tvrdých spoluholások. Okrem mäkkých spoluholások ň (ňebo, ňič, aňi, meňa, slk. meňia) a Ľ (ľipa, ťiška, ľudze, maľovac, chvaľa, slk.

chvália), ktoré sú aj v stredoslovenských nárečiach, sú tu aj mäkké sykavky **s'**, **z'** (**š**, **ž**): **s'eno**, **s'ivi**, **s'ac**, **z'em**, **z'eleni**, **voz'a** (slk. **seno**, **siví**, **siať**, **zem**, **zeľení**, **vozia**).

Tieto mäkké sykavky nie sú ničím iným ako zvyškom dlhého radu mäkkých spoluhlások, ktoré kedysi boli v starej slovenčine ešte v XIV. storocí a ktoré doteraz sú v sotáckych nárečiach. Tu máme proti sebe dvojice mäkkých a tvrdých spoluhlások, ako **p — p'**, **b — b'**, **m — m'**, **v — v'**, **l — l'**, **r — r'**, **c — c'**, **dz — dz'**, **s — s'**, **z — z'** atď. Mäkké spoluhlásky tu stoja pred prednými samohláskami (i, e ä), tvrdé zas len pred zadnými (a, o, u, y) napr. **pary** (gen. sg.) — **par'i** (dat. sg.); **byc'** (= byť) — **b'ic'** (biť, tl'ciť) ap.

Čo sa týka tvrdnutia mäkkých spoluhlások, východná slovenčina, súc na pokraji slovenského jazykového územia, zaostala trošku vo vývoji za ostatnou slovenčinou a v najodľahlejšom kraji v sotáckych nárečiach ešte dnes sa stretávame so stavom, aký bol v ostatnej slovenčine pred niekoľkými storociami, keď sa vyslovovalo **tvrdé y**, ktoré sa tu stále drží.

4. Mäkké spoluhlásky **t**, **d** takmer na celom východoslovenskom území stvrdly v **c**, **dz**, napr. **dzeci**, **robic**, **ceče**, **dzevec** (slk. **đefi**, **robiť**, **teľa**, **đeväť**) ap. Táto zmena je dosť častá v slovanských jazykoch. Zo slovenských nárečí vyskytuje sa v gemerských a v niektorých západoslovenských nárečiach (Trnava, Moravský dol). Spoluhlásky **t**, **d** vo východoslovenských nárečiach sú dnes len vo zvukomalebných a cudzích slovách, napr. **tu**, **tu**, (volanie na kury), **đub**, **đub** (volanie na holuby, Ďura (slk. Juraj), Ďula (slk. Július) atď.

V sotáckych nárečiach **t**, **d** zmenili sa na mäkké **c'**, **dz'**, ktoré tu platia ako samostatné fonémy, t. j. spoluhlásky, ktoré sú v protiklade proti tvrdým **t**, **d**: **ty — c'i** (slk. **ti**).

5. Pri **slabičnom r**, **l** vytvorila sa sprievodná spoluhláska: **tvardi**, **kark**, **zarno**, **s'erco**, **vierba**-**verba**-**virba**, **pulni**-**polni**, **jabluko**, **viľk**-**veľk**, **soldza**-**silza**-**sliza** (slk. **tvrdí**, **krk**, **zrno**, **srce**, **vŕba**, **plní**, **jablko**, **vlk**, **slza**). Táto zmena prenikla hlboko až do gemerských nárečí a je známa aj z nárečí českých (juhočeských a podkrkonošských), nie je to teda zjav výlučne poľský.

6. Miestami zmenilo sa **ch** v **h**, napr. **muha**, **aho** (za mucha, ucho). Táto zmena vznikla len asi pred 60 rokmi, a to vplyvom maďarskej a židovskej výslovnosti východoslovenskej reči. Preto sa vyskytuje len v mestách (Prešov, Bardejov, Košice atď.) a v okolí jazykovej oblasti maďarskej v Above. Je zaujímavé, že starí ľudia 70—80 roční vyslovujú správne **ch**, 40—60 roční len **h**, kým najmladšia generácia vplyvom slovenskej školy rozlišuje správne **ch** a **h** (napr. v Tepličanoch pri Košiciach).

7. Známym východoslovenským zjavom je gen. pl. vo všetkých rodoch: **och**, napr. **od bratoch**, **ženoch**, **mestoch**.

8. V dat., lok. sg. f. sú prevážne tvary: **na noz'e**, **ruce**, **stres'e**; v menšej miere **nohe**, **ruke**, **streche** alebo **nohi**, **ruki**.

9. V príč. min. činnom sú tvary **ňis**, **pik**, **much** (ňes, piek-pek, moch), menej **ňesol**, **pekol**, **mohol**.

10. Niektoré zjavy majú východoslovenské nárečia **spoločné so západoslovenskými** oproti odlišnému vývoju v stredoslovenských nárečiach:

- a) Začiatočné skupiny **rot-**, **lot-**: ros'ňem, lokec (slk. rasťem, lakef).
- b) Je tu skupina **šč** oproti stredoslovenskému **šť**, napr. s'česťivi, es'če (slk. šťasťivi, eſte).
- c) Nom. pl. m. **-e**: ľudze, gazdove (slk. ľudia, gazdovia).
- d) Inštr. sg. f. **-u** (skrátením dlhého **-ú**): ženu, z nohu (záp. ženú, z nohú, slk. ženou, nohou).
- e) Nom., ak. n. **-o**: s'erco, poľo (slk. srce, poľe).
- f) Príd. mená: dobre,obreho,obremu (zsl. dobré, dobrého, dobrému; slk. dobruo, dobríeho, dobriemu).
- g) Opty. zámeno **co** (slk. čo) ap.

Tieto spoločné znaky východných a západných nárečí slovenských viedly k domienke, že obidve nárečia ešte pred príchodom Maďarov do dunajskej oblasti spolu súvisely a len neskôr boli rozdelené. Táto teória nie je nepravdepodobná. Pralesy východného Slovenska v 10. storočí neboli osídlené. Ako ukazujú nové výskumy nárečí*), predchadcovia dnešných východných Slovákov obývali kraje južnejšie a západnejšie ako dnes, takže susedili s predchadcammi „západných“ Slovákov. Obyvatelia, ktorých potomkami sú Stredoslováci, bývali ešte južnejšie a dotýkali sa oblasti južných Slovanov. Pravda, vtedy rozdiely medzi jednotlivými „nárečiami“ boli také minimálne, že sa vlastne o nárečiach nedá ani rozprávať. Po príhode Maďarov nastal pohyb na sever a severovýchod postupne až do dnešných pozícii. Neskôr nastalo aj členenie, a tým, že východoslovenská oblasť zostala izolovaná na okraji (periferii) slovenského jazykového územia, pochopiteľne aj vývoj išiel vlastným spôsobom, tu a tam ovplyvňovaný susednými jazykovými celkami, najmä keď bola tendencia príbuzného alebo spoločného vývoja. Keby sme mali však určiť miesto východnej slovenčiny pred rozčlenením jazykového celku slovenského na nárečové skupiny, mohli by sme povedať, že tvorila prechod od strednej slovenčiny k slovenčine západnej.

S **fonetického** hľadiska posledný vývoj východoslovenských nárečí znamená oslabenie výslovnosti a tým aj tvrdnutie, napríklad zmena **t**, **d** v **c**, **dz**.

V porovnaní s výslovnosťou spisovného jazyka a najmä stredoslovenských nárečí **výslovnosť** niektorých spoluuhlások je **posunutá dopredu**, napr. pri **c**, **dz**, čo sa prejavuje vyšším tónom. V niektorých častiach severného Šariša a Zemplína výslovnosť **tvrdého 1** znamená tiež posunutie končeka jazyka dopredu oproti 1 stredoslovenskému.

Oslabenie výslovnosti (jazyk sa netlačí k podnebiu takou silou) je pri spoluuhlásach **t**, **d**, a najmä pri **č**, **dž**, takže tu vzniká v niektorých prípadoch slabá úžina miesto záveru. Preto aj sluchove tieto spoluuhlásky sa zdajú vyššie a mäkšie oproti hlbokým a tupým zvukom v stredoslovenských nárečiach. Ten istý zjav pozorujeme pri sykávkách **š**, **ž**. Východoslovenské **š**, **ž** sú o poznanie vyššie a sykot je mäkší než v nárečiach stredoslovenských, kde sykavky znejú tupo a hlboko,

*) Písal som o tom sám v knihe „K otázke pôvodu východoslovenských nárečí“, vydala Matica slovenská 1944.

skoro ako poľské skupiny čy, žy, šy, čo pre spisovný jazyk slovenský je tiež neprípustné.

A keď ešte pripočítame mäkké sykavky s' z', celkový ráz východoslovenskej reči oproti ostatným nárečiam je **mäkký**.

Delenie východoslovenských nárečí.

Vlastné východoslovenské nárečia delíme podľa týchto zjavov (znakov):

1. podľa striednic za pôvodné **dlhé ó** môžeme rozdeliť východoslovenské územie na tieto skupiny:

a) územie s dvojháskou **-uo-** (**uu**): kuoň, stuol (kuuň, stuul) vyskytuje sa na rozhraní Spiša a juhozápadného Šariša, údolie Hornádu a Svinky zhruba od Krompach po Ružin a Rokycany.

b) územie so striednicou **-u-**: kuň, stul je najroziahlejšie; je to väčšina Spiša, severného Šariša a Zemplína. Toto u je na mnohých miestach otvorennejšie a širšie ako pôvodne krátke **u** (UCHO).

c) striednica **-o-**: koň, stol je v južnej časti Šariša a Zemplína a v Above.

d) dlhé zatvorené ó alebo dlhé otvorené ú máme doteraz v sotáckych nárečiach severovýchodného Zemplína: kóň, stól (kúň, stúl).

2. Striednice za bývalé **dlhé é, ě** delia východoslovenské územie dosť podobným spôsobom, hoci obidve izoglosy sa nekryjú, ba miestami sa križujú, takže na tom istom území môže byť prevedená zmena ó v u (kuň, stul), ale za bývalé é, ě je dvojháška **ie** (piesek, bieli), údolie Veľ. Svinky-Hendrichovce, Svinia atď.

Za bývalé dlhé é, ě dnes máme:

a) dvojhášku **ie**: piesek, viera, bieli (juhozápadný Šariš, údolie Hornádu a Svinky v Šariši a dolný tok Torysy po hranice Abova).

b) **e**: pesek, vera, beli (Abov a južný Zemplín).

c) **i**: pisek, vira, bili (Spiš, väčšia časť Šariša a Zemplína, kde nie je **ie** alebo **i**; toto i je však na mnohých miestach ešte otvorennejšie než pôvodne krátke **i** (mili)).

d) dlhé zatvorené é alebo dlhé otvorené í je doteraz v sotáckych nárečiach: p'ésok, b'ely, v'éra, (p'ísok, b'íly, v'íra).

Izoglosy týchto dvoch hlavných javov tiahnu sa od severozápadu na juhovýchod.

3. Z ďalších zjavov, podľa ktorých členíme východoslovenské nárečia, sú: -v na konci slabík mení sa na obojperné polosamohláskové **u**, ktoré s predchádzajúcou samohláskou tvorí dvojhášku: napr. šľuка, hňeu; alebo b) pred nehlasnou spoluohláskou mení sa na **-f**: šľifka, hňef; pred hlasnou spoluohláskou zostáva: pravda. Prvý prípad vyskytuje sa v južnej časti Šariša, v Zemplíne a Above, druhý zas na Spiši a na väčšej časti Šariša.

4. Striednice za jery v prípone **-ek, -ok**:

a) **-ok**: parobok, pondzelok (juhovýchodný Šariš, Zemplín, Abov),
b) **-ek**: parobek, pondzelek (Spiš a skoro celý Šariš).

5. Vokalizovanie predložiek **s, z**:

a) ze mnu, pode mnu (severná časť Šariša),
b) zo mnu, podo mnu (na ostatnom území).

6. Inštr. sg. m., n.:

- a) **-em**: mužem (severný Šariš, miestami v sev. Zempl.),
- b) **-om**: mužom, s'ercom (na ostatnom území).

7. Gen. a dat. zámen a príd. mien:

- a) joho, jomu; dobroho, dobromu (juhovýchodný Šariš, Zemplín a Abov),
- b) jeho, jemu,obreho, obremu (ostatné územie).

8. Dat. sg. podstatných mien:

- a) **-oj**: Jankoj, sinoj, Marjoj (juhovýchodný Šariš, Zemplín),
- b) **-ovi**: Jankovi, sinovi, Marjovi i Marji.

9. Mäkké sykavky **s'**, **z'**, stvrďly v **š**, **ž**: šeno, žima (pozdĺž maďarskej jazykovej oblasti).

10. **ch** zmenilo sa v **h** (v susedstve maďarskej jazykovej oblasti a v mestách, najjužnejšia časť Šariša, Zemplína a Abov).

11. Slovesá 3. triedy slovesnej:

- a) **cerpec, vidzec** -tvoria samostatnú triedu;
- b) **cerpic, vidzic** -splynuly so 4. triedou slovesnou (na celej južnej oblasti východoslovenskej).

12. Najväčšiu pestrosť delenia východoslovenských nárečí poskytujú rozličné tvary **prícastia minulého činného** 1.—4. triedy slovesnej:

a) I. tr.-vzor „**viesť, pieciť**“.

vit-pik, viet-piek, vet-pek, viedol-piekol, vedol-pekol, vidol-pikol.

b) I. tr.-vzor „**píť**“.

pil-pila, pel-pila, piel-pila, piol-pila, piul-pila, piuu-pila.

c) III. tr.-vzor „**trpiť**“

cerpel, cerpil, cerpiel, cerpiol, cerpiul, cerpiou, cerpiuu.

d) IV. tr.-vzor „**robiť**“.

robil, veril (najväčšia časť východoslovenského územia),

robel, verel (Abov),

robiel, veriel (údolie Svinky a dolnej Torisy v Šariši),

robiol, veriol (dolný tok Hornádu v Šariši, okolie Bardejova, v Zemplíne),

robiul, veriul (okolie Bardejova),

robiou, veroú (okolie Bardejova a severovýchodný Zemplín),

robiuu, veruu (okolie Bardejova).

e) II. tr.-vzor „**padnúť**“.

spadnul-kradnul, spadnol-kradnol, spadol-kradol, spadnou-kradnou, spadnuu-kradnuu, spat-krat.

Pochopiteľne, sú ešte ďalšie delidlá, napr. tvary slovesa „**byť**“, lexikálne, syntaktické zvláštnosti, ale už z uvedeného vidno, že delenie východoslovenských nárečí podľa bývalých stolic nemá nijakého jazykového opodstatnenia a že v budúnosti, až budeme mať tieto nárečia celkom preskúmané, budeme môcť s presnosťou určiť nové členenie, najpravdepodobnejšie podľa údoli riek, alebo podľa striednic za bývalé dlhé ó a é, a tie zas na podskupiny podľa ostatných javov, ktoré som vyššie vyznačil, najmä podľa tvarov prícastia minulého činného.